

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดทิศทางในการพัฒนาประเทศโดยมุ่งเน้นพัฒนาคนเป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนาทั้งปวง ทั้งนี้เพราะ คนคือทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการศึกษาเป็นบทบาทเป็นอย่างมาก เพราะเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ เพื่อให้ประชาชนของชาติได้มีความรู้ ความคิด ความสามารถในการรับรู้ทั้งด้านวิชาการและเทคโนโลยี ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ตลอดจนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและอยู่ในยุคของการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วได้อย่างมีความสุข การศึกษาจึงเข้ามาเป็นบทบาทอันสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของประชากรในประเทศชาติ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยจัดกิจกรรมทางการศึกษาให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนที่มีมากกว่า 40 ล้านคนให้ได้รับการศึกษา มีรายได้ที่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้อย่างผาสุก (กล้า สมตระกูล, 2541, หน้า 16) เพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเสมอภาคโดยทั่วกรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้ขยายจุดบริการไปยังระดับอำเภอ โดยจัดตั้งเป็นศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอขึ้น มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนทั้งสายสามัญและสายอาชีพ โดยร่วมมือกับองค์กรปกครองท้องถิ่น ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 289 ได้ให้สิทธิ์แก่องค์กรปกครองท้องถิ่นในการจัดการศึกษาอบรม และฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการของท้องถิ่น และให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อบรมของรัฐ ซึ่งบทบัญญัตินี้ได้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่จะต้องส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวทำให้้องค์การบริหารส่วนตำบลตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคนในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถและพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งขึ้น และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอได้กระจายจุดบริการให้บริการทางการ

ศึกษาให้แก่ประชาชน โดยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้น ตามแนวการจัดตั้งที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้กำหนดขึ้น เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการให้บริการทางการศึกษานอกโรงเรียนที่ใกล้ตัวประชาชนมากที่สุด รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ในการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม ตลอดจนการแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2540, หน้า 3) ในการดำเนินงานนั้นเน้นการได้รับความร่วมมือจากองค์กรในท้องถิ่น ซึ่งนอกจาก อบต. แล้วยังมีคณะกรรมการหมู่บ้าน และที่สำคัญคือ ประชาชนได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินการจัด กิจกรรมทางการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเกิดความรู้สึกในความเป็นเจ้าของที่มีความ เข้มแข็ง มีศักยภาพ และเกิดจิตสำนึกในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังที่ สุนทร สุนันท์ชัย ให้สัมภาษณ์ ในบทความของปริยานุช จริยวิทยานนท์ (2541, หน้า 10) ว่า “ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมช่วยดูแล งานต่าง ๆ ในชุมชน เพราะงานบางอย่างถ้าไม่ได้ชุมชนช่วยดูแลงานนั้นก็จะบกพร่องทำให้ขาดคุณภาพ หรืออาจถูกทอดทิ้งถ้าเจ้าหน้าที่หรือทรัพยากรของรัฐมีจำนวนจำกัด เราจำเป็นต้องใช้องค์กรชุมชนเข้ามา มีส่วนร่วม” ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่ายในชุมชนจะเป็นพลังอันสำคัญที่จะทำให้ ชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง เพราะองค์กรท้องถิ่นจะเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด และ เนื่องจากมีภูมิคำเนาอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ย่อมจะมีความรอบรู้ในพื้นที่ เข้าใจวัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรในท้องถิ่น ตลอดจนปัญหาและความต้องการของประชาชนเป็นอย่างดี

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแห่งหนึ่ง ที่ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนที่องค์กรท้องถิ่นจาก หน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสนใจและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะการจัด การศึกษาทางด้านอาชีพตามหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นที่มุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้และมีงานทำ จากการสรุปผลการปฏิบัติงานประจำปี 2540 พบว่า มีประชาชนให้ความสนใจและเข้ารับการศึกษ อาชีพมากกว่าหนึ่งพันคน การดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานร่วมกับองค์กร ท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพ พบว่า ประสพปัญหาในเรื่องการดำเนินงานร่วมกัน เพราะรูปแบบหรือกระบวนการปฏิบัติไม่ชัดเจนเท่าที่ควร องค์กรต่างๆ ในท้องถิ่นขาดความเข้าใจ ในบทบาทหน้าที่ การปฏิบัติงานบางอย่างซ้ำซ้อนหรือขาดผู้ปฏิบัติ ส่วนในเรื่องการจัดการเรียนการสอน ก็ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ส่วนใหญ่จัดโดยยึดความพร้อมของผู้จัด (จากการสัมภาษณ์ หัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2542) นอกจากนั้นงานวิจัยของ ดุษณีย์ เหลี่ยมพันธุ์ (2537, หน้า 166-167) เรื่องการศึกษานอกระบบกับ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และนิเวศวิทยาในเขตภาคเหนือ ซึ่งได้ศึกษาและวิเคราะห์การ ตอบสนองของงานการศึกษานอกระบบที่จัดโดยหน่วยงานของรัฐ พบว่า ยังไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้อง

กับสภาพปัญหาของท้องถิ่นและความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะในส่วนของกำหนดยุทธศาสตร์และ
 วิธีดำเนินการ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความพร้อมที่นอกเหนือจากหลักสูตร ผู้สอน และงบประมาณแล้ว
 ยังต้องคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย ดังนั้นหากทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง
 มีความรู้และเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษาอาชีพร่วมกัน ก็จะสามารถปฏิบัติงานตามโครงการได้อย่างมี
 ประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง การกำหนดรูปแบบการ
 ดำเนินการจัดการศึกษาอาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการมีรูปแบบที่ชัดเจน
 จะเป็นเสมือนหนึ่งมีต้นแบบของการปฏิบัติ ซึ่งจะมีผลต่อองค์กรในแง่ของผู้ปฏิบัติและผลงานที่ได้รับ
 กล่าวคือ ผู้ปฏิบัติมีความเข้าใจตรงกัน พร้อมจะปฏิบัติในแนวเดียวกันอย่างคล่องตัวโดยไม่มีภาระขัดแย้ง
 ส่วนผลงานที่ได้รับก็ย่อมบังเกิดผลและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้องค์กรชุมชน
 เข้ามามีส่วนร่วมซึ่งจะเป็นพลังอันสำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง ผู้วิจัยในฐานะข้าราชการ
 ตั้งกศนุ์การศึกษาในสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำปาง สนใจที่จะศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินการ
 จัดการศึกษาอาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ที่ต้องอาศัยความ
 ร่วมมือจากหลายหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นองค์กรในท้องถิ่น ซึ่งมุ่งศึกษาใน 2 ด้านคือ การจัดหลักสูตรวิชาชีพ
 ระยะสั้นและวิธีดำเนินการของคณะกรรมการอำนวยการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการ
 ปฏิบัติงานสำหรับผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาอาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
 โดยผ่านองค์กรท้องถิ่น ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้สนองต่อความ
 ต้องการของประชาชนและชุมชนตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วยประชากร 4 กลุ่มด้วยกันคือ

1. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอาชีพในศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแม่ทะ
 จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย
 - 1.1 หัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ
 - 1.2 ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
 - 1.3 ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน

2. สมาชิกในองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย
 - 2.1 กำนันตำบล
 - 2.2 ผู้ใหญ่บ้าน
 - 2.3 คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล
3. คณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายการศึกษา
4. ประชาชนในเขตพื้นที่

ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ จำกัดขอบเขตศึกษาเฉพาะปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาวิชาชีพ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยผ่านองค์กรท้องถิ่น แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการศึกษา อาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาในด้าน

1. การจัดหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น
 - 1.1 ลักษณะของหลักสูตร
 - 1.2 แนวการดำเนินงานตามหลักสูตร
2. วิธีการดำเนินการของคณะกรรมการอำนวยการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
 - 2.1 รูปแบบการจัดองค์กร
 - 2.2 การจัดทำโครงการและแผนการปฏิบัติงาน
 - 2.3 การติดตามประเมินผล

ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ศึกษาได้แก่ ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ประกอบไปด้วย 9 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านมอนแสนศรี บ้านป่าม่วง บ้านหนองพัฒนา บ้านป่าจำ บ้านหนอง บ้านฮ่องห้า บ้านแม่ปุง บ้านน้ำโจ้ และบ้านต้อ

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบ หมายถึง แนวการปฏิบัติงานที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นและวิธีการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หมายถึง แหล่งที่ใช้เป็นจุดศูนย์รวมการจัดกิจกรรมทางการศึกษาให้ประชาชนในตำบล โดยมีแนวทางและวิธีการดำเนินงานที่ยึดชุมชนเป็นหลักและเกิดจากความร่วมมือขององค์กรในท้องถิ่น ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

องค์กรท้องถิ่น หมายถึง กลุ่มหรือคณะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาในท้องถิ่น ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายการศึกษา
2. คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

และกรรมการร่วม

3. บุคลากรศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ได้แก่ หัวหน้าศูนย์
ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน และครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

4. ประชาชนในเขตพื้นที่

การจัดการศึกษาอาชีพ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนวิชาชีพในสาขาต่าง ๆ ตามหลักสูตร
วิชาชีพระยะสั้น โดยใช้เวลาเรียนตั้งแต่ 30-300 ชั่วโมง เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะอาชีพ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบถึงปัญหาและความต้องการของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพใน
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
2. ได้รูปแบบการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมขององค์กร
ในท้องถิ่นและชุมชน และสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้
3. ได้แนวทางในการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งส่งผล
ให้องค์กรในท้องถิ่นมีความเข้มแข็งขึ้น